

Гура Олексій,

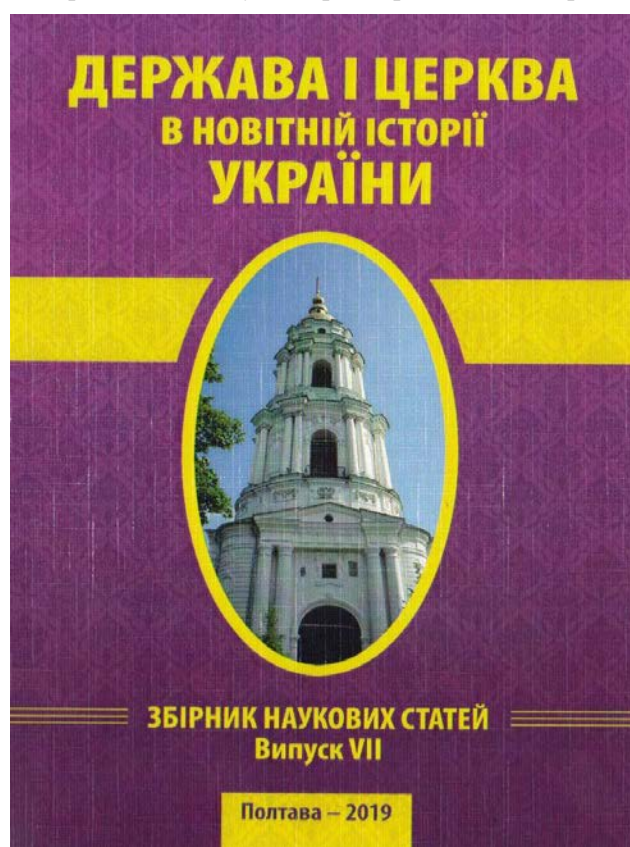
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У XX – XXI СТ.: АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ НАУКОВИХ РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

17–18 жовтня 2019 року в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка відбулася Сьома Всеукраїнська наукова конференція «Держава і Церква в новітній історії України». Її співorganizаторами виступили поважні академічні установи – відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди та Інститут історії України НАН України, представлені в оргкомітеті конференції доктором філософських наук, професором, заступником директора Інституту філософії, керівником Відділення релігієзнавства, головою Української асоціації релігієзнавців Анатолієм Колодним, доктором філософських наук, заввідділу філософії та історії релігії цієї ж установи Людмилою Филипович, доктором історичних наук, член-кореспондентом НАН України, заступником директора Інституту історії України, головою Національної спілки краєзнавців України Олександром Реєнтом. Кафедра історії України (завідувачка доктор історичних наук Людмила Бабенко) продовжує традиції наукової школи, яка займається дослідженням державно-конфесійних відносин у XX–XXI ст., і згуртовує науковців з різних міст і університетів України. Цьогорічна конференція була представницькою, її програма об'єднала більше ста двадцяти учасників. Безпосередньо взяли участь науковці з Києва, Харкова, Тернополя, Одеси, Львова, Миколаєва, Херсона, Сум, Чернігова, Краматорська, Вінниці, Донецька, Кременчука, Полтави.

Роботу пленарного засідання конференції відкрив привітанням від ректорату університету перший проректор, доктор історичних наук Роман Сітарчук. Він наголосив, що конференція є традиційною і уже всьоме збирає провідних науковців України, які займаються проблемами взаємин держави та церкви. Як показує практика релігійного життя сьогодні, його події та суспільний резонанс потребують наукових рефлексій та узагальнень.

Програма конференції передбачала роботу п'яти секцій, присвячених актуальним проблемам історії й сучасності державно-конфесійних відносин, окремих конфесій, філософським, правовим, педагогічним, культурологічним аспектам розвитку релігій і Церкви: секція 1 «Православна церква в Україні у XX – на початку XXI ст.: питання історії й методології. Стан державно-конфесійних відносин»; секція 2 «Греко-Католицька та Римо-Католицька конфесії за новітньої доби»; секція 3 «Протестантизм та інші світові й національні релігії, представлені в конфесійному просторі України»; секція 4 «Історіографія історії релігії та державно-конфесійних відносин»; секція 5.1 «Філософські та правові аспекти розвитку релігії та церкви» та секція 5.2 «Психолого-педагогічні та культурологічні аспекти розвитку релігії і церкви».

Камертоном ділового й зацікавленого діалогу та дискусій стали доповіді, виголошені на пленарному засіданні, які обговорювалися в режимі панельних дискусій. Лариса Владиченко (доктор філософських наук, професор, заступник директора Департаменту у справах релігій та національностей – начальник відділу експертно-аналітичної роботи та зв'язків з релігійними організаціями Міністерства культури України, м. Київ) ознайомила з сучасним контекстом та основними тенденціями державної політики у сфері релігії в Україні, загострила увагу на конфліктогенних рефлексіях процесу набуття автокефалії Православною Церквою України. Вона також охарактеризувала особливості діяльності Департаменту в сучасних умовах. Логічним продовженням порушеної проблеми стала доповідь відомого історика, директора Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» (м. Київ) Алли Киридон «Патріарший і Синодальний Томос надання автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні». Професор А. Киридон зауважила, що Церква є тим інститутом, який тісно взаємодіє із соціальним організмом на різних його рівнях (державному, національному, культурному) і є його складником. Вона активно впливає на нього і так само зазнає зворотніх впливів. На думку доповідачки, становлення ПЦУ обумовлене не лише процесами внутрішньоцерковного розвитку, але й формою державного правління. Віддавна автокефалія із суто церковного явища перетворилася на церковно-політичне, і відтоді завжди таким залишалася, а її правила визначалися політичною логікою й регулювалися законами держави. Остання створює відповідні інституційні рамки суспільно-політичного процесу, які здатні як стимулювати, так і гальмувати їх перебіг.

Соціально-філософський блок осмислення шляхів пошуку української релігійної ідентичності в умовах публічності релігії та трансформацій «неорелігійної» ідентичності представили доктор філософських наук Людмила Филипович та доктор філософських наук Віта Титаренко (м. Київ). Поділяючи думку Л. Филипович, старший науковий співробітник відділу філософії та історії релігії Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України В. Титаренко наголосила, що розкриваючи умови й обставини, які привели до формування конкретних конфесійних ідентичностей на українських теренах, особливо потрібно виділити православну, католицьку, протестантську (в її різноманітті) ідентичності, з'ясувати їх спільний знаменник та індивідуальні риси. Не можна залишити без уваги і процес формування ісламської ідентичності, новорелігійних тожсамостей, підкреслила В. Титаренко. Множинність ідентичностей не заперечує у своїй сутності міжконфесійної толерантності, наголосила доповідачка.

Неабиякий інтерес учасники конференції виявили до проблем протестантизму та інших світових і національних релігій, які представлені в конфесійному просторі України. Зокрема свої доповіді представили три доктори наук та одинадцять кандидатів наук.

Учасники конференції з зацікавленістю обговорили питання традиційних і нових джерел вивчення історичного дискурсу державно-конфесійних відносин, їх інтерпретацій, критичного осмислення та етичного і правового підґрунтя використання архівно-кримінальних справ радянських спецслужб. Особливо жваво обговорювалася доповідь Сергія Сироватського – головного спеціаліста архівного підрозділу УСБУ в Полтавській області та Олени Євдокимової – старшого інспектора архівного підрозділу УСБУ в Полтавській області «Архівно-кримінальні справи священнослужителів як джерело вивчення репресій у радянській Україні та відновлення історичної пам'яті». Доповідачі також поділилися досвідом співпраці з дослідниками у реалізації наукових проєктів, вимогами правового поля щодо оприлюднення фактів архівно-кримінальних справ.

Не менш плідною й цікавою була робота наукових секцій конференції, яка була продовжена 18 жовтня. Чимало доповідей на секційних засіданнях були репрезентовані молодими дослідниками, аспірантами. Вони супроводжувалися дискусіями, запитаннями і демонстрували достатню наукову зрілість

Традиційно наукова конференція була щедрою на презентації нових опублікованих досліджень. Науковці Відділення релігієзнавства Інституту філософії подарували для бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та кафедри історії України нові монографії, збірники статей та періодичні наукові видання для використання у навчальному процесі, а Департамент у справах релігій та національностей Міністерства культури України – пам'ятну монету «Надання Томосу про автокефалію Православної Церкви України».

Учасникам конференції було презентовано біографічно-бібліографічний покажчик з нагоди ювілею відомого в Україні і за її межами дослідника історії Православної церкви, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін Одеського національного морського університету Миколи Івановича Михайлуци. Він є автором кількох опублікованих монографій та понад 250 статей, відображених у виданні, учасником 150 наукових та науково-практичних конференцій всеукраїнського та міжнародного рівня (Румунія, Республіка Молдова, КНР). Також до книги увійшли біографічний нарис ювіляра, статті колег і учнів ученого, добірка фотографій, які висвітлюють етапи його наукового становлення.

За матеріалами наукової конференції виданий збірник наукових статей. Тематика публікацій охоплює як напрямки програми конференції, так і широкий спектр результатів наукових досліджень українських релігієзнавців.